

Jednostka i grupy społeczne cz. 1

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Audiobook](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Andrzej Antoszewski, Ryszard Herbut, *Leksykon politologii. Wraz z aneksem*, Wrocław 2004, s. 125–126: *grupa społeczna*.
- Źródło: Mirosław Kofta, *Dlaczego potrzebujemy podmiotowości?*, „Diametros” 2006, nr 7, s. 166–170.
- Źródło: *encyklopedia.pwn.pl: grupa społeczna*.

- Źródło: *encyklopedia.pwn.pl: Związek Harcerstwa Polskiego (ZHP).*
- Źródło: *encyklopedia.pwn.pl: grupa odniesienia.*

Materiał jest częścią serii „**Repetitorium**”.

W tym materiale powtórzymy wiadomości z jednego z działów wiedzy o społeczeństwie. Powtórzenie opierać się będzie na zestawie ćwiczeń interaktywnych z zakresu pojęcia jednostki i grupy społecznej oraz pracy z tekstami źródłowymi i multimediami. W dalszej części znajdują się dokładniejsze informacje na temat tego, jak czytać polecenia oraz odpowiadać na pytania. Podpowiadamy, na co warto zwrócić uwagę.

Twoje cele

- Przeanalizujesz typy poleceń do ćwiczeń dotyczących pojęcia jednostki i grupy społecznej.
- Ocenisz swoją wiedzę, wykonując zestaw ćwiczeń.
- Powtórzysz wiadomości na temat jednostki i grup społecznych.
- Scharakteryzujesz różne typy grup społecznych.

- Zweryfikujesz swój stan wiedzy.
- Wskażesz możliwe braki w swojej wiedzy na temat jednostek i grup społecznych.

Przeczytaj

Ćwiczenia

W powtórkowych lekcjach skupimy się na części poświęconej pytaniom. Odnoszą się one do wielu różnych materiałów źródłowych (nie tylko tekstów oraz ilustracji, ale również map, tabel czy wykresów itp.). Przede wszystkim musisz dokładnie zapoznać się z materiałami źródłowymi, ale także zwrócić uwagę na polecenia. Poniżej przybliżamy, jak rozumieć polecenia w zadaniach różnego typu:

wyjaśnij
twoim zadaniem jest zrekonstruowanie związku przyczynowo-skutkowego, opisanie od początku do końca, o co chodziło i dlaczego;
scharakteryzuj
porównaj
rozstrzygnij
rozważ
ocień
uzasadnij
udowodnij
wykaż

Pamiętaj, że odpowiedź musi odnosić się do źródła – błędem jest bazowanie wyłącznie na swojej wiedzy i zignorowanie podanego źródła. Chodzi bowiem o to, aby osoba odpowiadająca na pytanie umiejętnie połączyła analizę materiału źródłowego z własną wiedzą. Nie bójcie się korzystać z posiadanych informacji i zawsze odwołujcie się do podanych źródeł. Pamiętajcie również o tym, by wczytywać się w polecenia – czasem wiedza własna nie jest potrzebna, czasem tekst to tylko inspiracja, a innym razem należy połączyć wiedzę z interpretacją tekstu.

Jednostka i grupy społeczne

Problem relacji jednostki i społeczeństwa można rozpatrywać od strony niemal czystej psychologii jednostki albo też od strony obiektywnie istniejących [grup społecznych](#).

Szczególnie twórcze jest jednak spojrzenie pośrednie ukazujące interakcje jednostek między sobą i możliwość tworzenia przez nie organizmów społecznych. W tym ujęciu punktem wyjścia są [wartości](#) (uświadamiane i nieuświadamiane), jakimi kierują się jednostki, oraz powiązane z nimi ich [postawy](#), czyli te elementy ich życia psychicznego, które wywierają wpływ na ich relacje ze społeczeństwem.

Jerzy Szacki (ur. 1929), polski socjolog i historyk myśli społecznej

Źródło: Mariusz Kubik, domena publiczna.

Część takich postaw ulega zobiektywizowaniu i upowszechnieniu w postaci [norm zachowania](#), które sprzyjają powstaniu grup społecznych i podtrzymują ich spójność. Normy te kształtują zachowanie członków grup i funkcjonowanie ich jako całości.

Zarówno na poziomie jednostkowym, jak i zbiorowym (grupowym) można wskazać na funkcjonowanie czynności społecznych, czyli takich, których celem jest dążenie do wywarcia wpływu na ludzi lub ich zbiorowości.

Podmiotowość człowieka w społeczeństwie

Podmiotowość człowieka w społeczeństwie (nazywana czasami działaniem podmiotowym) opiera się na pewnych założeniach.

Podstawą funkcjonowania społeczeństwa są stosunki społeczne ukształtowane przez zespoły norm (moralnych), które regulują czynności społeczne.

„Miejsce w strukturze społecznej (...) nie determinuje postaw i zachowań człowieka w życiu społecznym”.

Edmund Wnuk-Lipiński (ur. 1944), polski socjolog

Relacja społeczna

Jednostki tworzące grupy nie funkcjonują w próżni. Kontaktują się ze sobą, współdziałają, czasem rywalizują. Już dwie osoby oddziałujące na siebie – jednokierunkowo lub wzajemnie – tak w dłuższym okresie, jak i cyklicznie, związane są relacją, czyli stosunkiem społecznym. Działania oparte na podobnych motywach, ale nieuświadomiane, tworzą relację faktyczną. Działania oparte na uświadomianych decyzjach tworzą relację ustanowioną.

Relacja może być jednostronna, a gdy jest ona wzajemna, mówimy o związku ludzi – związku międzyludzkim. Związek co najmniej trzech osób nazywamy z kolei grupą społeczną. Socjologowie dostrzegają podstawowe różnice między zbiorowościami dwuosobowymi a trójosobowymi bądź liczniejszymi, które pozwalają zbudować m.in. znacznie bardziej skomplikowaną siatkę relacji międzyosobowych.

Rodzaje grup społecznych

We współczesnych społeczeństwach występuje bardzo duża różnorodność grup społecznych. W teoriach socjologicznych stosowane są różne kryteria, w oparciu o które przeprowadzana jest klasyfikacja grup społecznych (np. ze względu na liczebność, charakter więzi pomiędzy członkami grupy, stopień formalizacji stosunków wewnątrz grupy).

Uczestnictwo w wielu różnych grupach może (ale nie musi) powodować uznawanie ich za własne i zazwyczaj chroni (przynajmniej w pewnej mierze) przed zbyt łatwym

uznawaniem innych grup za obce.

Podział grup społecznych na grupy pierwotne i wtórne do nauki o społeczeństwie został wprowadzony pod wpływem prac amerykańskiego socjologa Charlesa Cooleya. Z kolei podział na grupy o charakterze wspólnoty i grupy-stowarzyszenia wprowadził Ferdynand Tönnies.

Grupa odniesienia to grupa będąca dla jednostki:

- źródłem norm i wartości, a także wzorów (i antywzorów) zachowań, wedle których jednostka modeluje własne postępowanie;
- tłem oceny przez jednostkę własnej sytuacji i postępowania.

Podział na grupę własną i obcą (podział na „swoich” i „obcych”) jest wielokrotnie wtórnie wywołany przez tych, którzy w takim podziale widzą tylko swój interes.

Wyróżniamy następujące rodzaje grup społecznych:

Słownik

zbiorowość

zbiór ludzi, których łączy jakiś rodzaj więzi społecznej, relacji społecznych albo wartości, struktura lub świadomość

grupa społeczna

co najmniej trzy osoby połączone względnie trwałymi więziami społecznymi powstałymi na podłożu odczuwanych i uświadamianych wspólnych potrzeb, wartości i interesów, których treści wyznaczają specyfikę i odrębność danej grupy od innych

normy zachowań

względnie trwałe, przyjęte w danej grupie społecznej sposoby zachowania jednostki społecznej

postawa

uwewnętrzniona przez jednostkę, wyuczona skłonność (akt woli przejawiający się w czynach) do reagowania w społecznie określony sposób

wartości

idee uznawane w pewnej zbiorowości za cenne i właściwe

Audiobook

Polecenie 1

Wysłuchaj audiobooka i wynotuj pojęcia, które mogłyby wzbogacić słownik lekcji. Poszukaj ich znaczenia w dostępnych źródłach.

Audiobook można wysłuchać pod adresem: <https://zpe.gov.pl/b/P15eSlavL>

Grupy społeczne pod lupą badaczy

Wśród koncepcji dotyczących tego, czym jest grupa społeczna, można wskazać przynajmniej trzy stanowiska badawcze.

Pierwsze z nich nazywamy nominalistyczno-indywidualistycznym.

Według Floyda Allporta grupa nie jest niczym więcej, jak tylko zbiorem relacji między jednostkami. Opisy działań grupy są w istocie jedynie opisem działań tworzących ją ludzi.

W mniej radykalnej wersji tego stanowiska, sformułowanej przez May Brodbeck, grupy złożone z jednostek występują w rzeczywistości, ale nie jesteśmy w stanie wskazać żadnych właściwości grupy, których by nie można było zdefiniować w kategoriach zachowania poszczególnych jednostek lub stosunków między nimi. Cechy grupy oparte są właśnie na istnieniu cech relacyjnych między ludźmi.

Kolejne stanowisko to realizm lub holizm społeczny.

W klasycznej formie, występującej już u Platona i Arystotelesa, uznaje się, że grupa jest podobna do organizmu. Uwaga ta szczególnie odnosi się do takich zbiorowości, jak społeczności i społeczeństwa.

Herbert Spencer, XIX-wieczny uczyony brytyjski, podobieństwo to widzi poprzez paralelizm (struktury, funkcji i odpowiadających im części) między organizmem zwierzęcym a społeczeństwem. Według Spencera istotę grupy miałyby stanowić jej organizacja. Jest ona rozpatrywana jako pewien „system”. Myśl tę rozwijali tacy badacze, jak Talcott Parsons i George Homans. Obecnie zakwestionowano dotychczasową biologiczną definicję organizmu jako jedynie odrębnej struktury od otaczającego ją świata.

Współczesny amerykański socjolog Pitirim Sorokin traktuje grupę jako odrębną materialną strukturę, stanowiącą zarówno przyczynową, jak i funkcjonalną jedność.

Jednostki, które się na nią składają, mają odmienny status niż grupa jako całość. Całkowita suma zachowań, norm i wartości, jakimi kierują się jednostki, jest różna od zachowań, norm i wartości, jakie są charakterystyczne dla grupy jako całości.

Ostatnie stanowisko to grupa ze współczynnikiem humanistycznym.

Twórcą tej koncepcji jest Florian Znaniecki – polski badacz pracujący również w Stanach Zjednoczonych. Grupa jest dla niego przede wszystkim układem więzi międzyludzkich, w którym kształtuje się świadomość zbiorowa. Ma ona takie znaczenie, jak w świadomości swych uczestników. Znaczenie grupy wynika z komunikacji symbolicznej z otoczeniem i z procesu (samo)obserwacji.

Dla Znanieckiego grupa jest obiektywną całością o określonej treści i znaczeniu. Jednak jedność grupy jest tylko pochodną wyobrażeń, jakie posiadają jej członkowie. Wyobrażenia o jej charakterze i jedności wpływają bezpośrednio na zachowania członków grupy. Jednostka uczestniczy w wielu różnych grupach równocześnie.

Grupa społeczna to zbiorowość, w której istnieją struktury i relacje wewnętrzne, systemy wartości, a także specyficzna kultura.

Jeśli pozytywne wartości, jakimi kieruje się grupa, związane są z konkretnym miejscem, traktowane jest ono jako nienaruszalna podstawa jedności grupy i może się ono stać przedmiotem szczególnych uczuć, na przykład patriotyzmu.

Grupa społeczna tworzy wzory zachowań, wzory kulturowe, zbiorowe systemy przekonań, nakazy moralne, zakazy, wymogi. Relacje te uruchamiają mechanizmy, które z osobnika ludzkiego tworzą jednostkę społeczną.

Wskazać można kilka kategorii wyróżniających grupę. Pierwszą z nich jest świadomość odrębności ujawniająca się w zachowaniu członków grupy. Kolejna to samookreślenie. Następna – interakcja: każda z osób wchodzi lub ma możliwość wejścia w interakcje z każdą inną jednostką należącą do tej samej grupy. Struktury wewnętrzne grupy wyznaczają miejsce i sytuację jednostki w grupie, jej prawa i obowiązki, rolę społeczną i status. Struktury te wpływają na powstanie świadomości bycia grupą i na proces jej samookreślenia.

Grupa społeczna ma również konkretną trwałość, która zależy od pewnych czynników. Wpływa na nią między innymi stopień jedności między członkami grupy, wywołanej przez pozytywne wartości, w ramach których grupa egzystuje i

które są wspólne jej członkom. Może być też kształtowana przez symbole stanowiące reprezentację jedności grupy. Bywa też zależna od poczucia honoru kształtującego się przez zinternalizowanie wspólnych i ważnych dla grupy wartości. Jest też funkcją ról wyznaczanych w grupie poszczególnym jednostkom. Wynika z osobistej lojalności członków grupy wobec siebie i wobec grupy jako całości.

Ćwiczenie 1

Wskaż, która z teorii dotyczących grup społecznych przemawia do ciebie najbardziej.

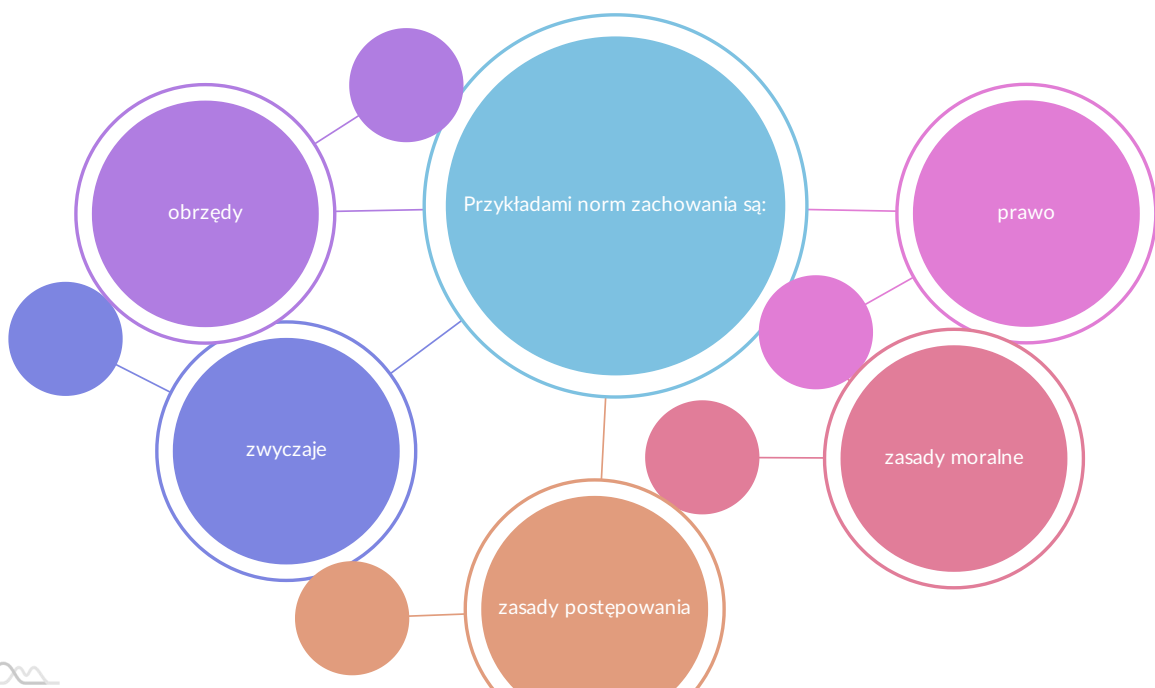
Uzasadnij swoje stanowisko.

Polecenie 2

Porównaj swoją odpowiedź z odpowiedziami koleżanek i kolegów. Czy któraś z teorii jest szczególnie popularna?

Ćwiczenie 2

Uzupełnij schemat przykładami norm.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Ćwiczenie 2

Dokończ zdanie.

Do grupy pierwotnej nie należy...

- rodzina.
- plemię.
- partia polityczna.
- naród.

Ćwiczenie 3

Ćwiczenie 4

Ćwiczenie 5

Zapoznaj się z tekstem i wykonaj ćwiczenie.

” Andrzej Antoszewski, Ryszard Herbut

Leksykon politologii. Wraz z aneksem

(...) co najmniej trzy osoby połączone względnie trwałymi więziami społecznymi powstałymi na podłożu odczuwanych i/lub uświadamianych wspólnych potrzeb, wartości i interesów, których treści wyznaczają specyfikę i odrębność danej grupy od innych zbiorowości społecznych (...).

Źródło: Andrzej Antoszewski, Ryszard Herbut, *Leksykon politologii. Wraz z aneksem*, Wrocław 2004, s. 125–126: grupa społeczna.

Ćwiczenie 6

Ćwiczenie 7

Zapoznaj się z tekstem i wykonaj ćwiczenie.

” Mirosław Kofta

Dlaczego potrzebujemy podmiotowości?

Podmiotowość człowieka – to nie tylko percepcja siebie jako osoby, ale i wewnętrzne umiejscowienie przyczynowości: ujmowanie siebie jako czynnika zdolnego do inicjowania działań i zmian w świecie. Już Fritz Heider, klasyk psychologii atrybucji, zauważył, że w tzw. naiwnym poznaniu społecznym operujemy – obok schematu przyczynowości fizycznej – schematem przyczynowości osobowej: patrzymy często na zamiary (intencje, plany) jako na istotne wyznaczniki ludzkich działań.

Źródło: Mirosław Kofta, *Dlaczego potrzebujemy podmiotowości?*, „Diametros” 2006, nr 7, s. 166–170.

Ćwiczenie 8

Zapoznaj się z definicją i wykonaj ćwiczenie.

” encyklopedia.pwn.pl

(...) grupa, która służy jednostce jako standard porównań, ocen samego siebie, a także jako źródło przyjmowanych przez nią norm, wartości i zachowań.

Źródło: *encyklopedia.pwn.pl: grupa odniesienia.*

Ćwiczenie 9

Zapoznaj się z definicją i wykonaj ćwiczenie.

” encyklopedia.pwn.pl

(...) społeczno-wychowawcza organizacja młodzieży i dzieci utworzona w 1918 r. w wyniku zjednoczenia organizacji skautowych działających od 1911 r. na ziemiach polskich (...); 1920 r. władze państwowe nadały mu statut (zmieniony 1936); początkowo ideał wychowawczy ZHP nawiązywał głównie do koncepcji obozu narodowodemokratycznego (Polak-katolik), po 1930 r. dominowała idea wychowania państwowego (wpływ działaczy obozu rządowego); wypracowano oryginalny, tylko częściowo nawiązujący do wzorów skautingu, ideał wychowania odwołujący się do tradycji narodowych (służba ojczyźnie, braterstwo ludzi); (...)

Źródło: *encyklopedia.pwn.pl: Związek Harcerstwa Polskiego (ZHP).*

Ćwiczenie 10

Zapoznaj się ze źródłami i wykonaj ćwiczenie.

Źródło I

Źródło: domena publiczna.

Źródło II

” encyklopedia.pwn.pl

Członkowie grup (...) są złączeni więzią formalną przez wykonywane role społeczne, co zakłada istnienie organizacji społecznej; powstają one wraz z przekształcaniem się pierwotnych społeczeństw o prostej strukturze w stosunkowo liczne społeczeństwa nowoczesne, zróżnicowane ze względu na podział pracy i specjalizację życia społecznego.

Źródło: *encyklopedia.pwn.pl: grupa społeczna.*

Dla nauczyciela

Autor: Justyna Szymańska

Przedmiot: Wiedza o społeczeństwie, Wiedza o społeczeństwie 2022, Historia i teraźniejszość

Temat: Jednostka i grupy społeczne cz. 1

Grupa docelowa: III etap edukacyjny, liceum, technikum, zakres podstawowy i rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

I. Człowiek i społeczeństwo.

Uczeń:

3) charakteryzuje role społeczne człowieka w związku z jego przynależnością do różnych grup społecznych; analizuje zasady wzajemności, zaufania i pomocy.

Zakres rozszerzony

II. Różnorodność kulturowa.

Uczeń:

3) porównuje modele socjalizacji charakterystyczne dla własnej grupy wiekowej i pokolenia rodziców; wyjaśnia zjawisko socjalizacji odwróconej.

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji.

Cele operacyjne:

Uczeń:

- analizuje typy poleceń do ćwiczeń dotyczących pojęcia jednostki i grupy społecznej;
- ocenia swoją wiedzę, wykonując zestaw ćwiczeń;
- charakteryzuje różne typy grup społecznych;
- powtarza wiadomości na temat jednostki i grup społecznych;
- weryfikuje swój stan wiedzy;
- wskazuje możliwe braki w swojej wiedzy na temat jednostek i grup społecznych.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- dyskusja;
- rozmowa nauczająca z wykorzystaniem ćwiczeń interaktywnych;
- mapa myśli.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Faza wstępna:

1. Przedstawienie tematu „Jednostka i grupy społeczne cz. 1” i celów zajęć.
2. Sprawdzanie wiedzy potocznej uczniów. Uczniowie tworzą pytania dotyczące tematu zajęć, na które odpowiedzą w trakcie lekcji.

Faza realizacyjna:

1. Uczniowie indywidualnie zapoznają się z treścią w sekcji „Podsumowanie” i zapisują w zeszycie minimum pięć pytań do tekstu. Uwaga: każde z pytań musi rozpoczynać się od słowa „dlaczego”. Następnie spacerują po klasie i na umówiony znak szukają kogoś do pary, zadają i odpowiadają na pytania sformułowane podczas czytania tekstu.
2. Podział klasy na grupy. Uczniowie tworzą mapę myśli dotyczącą grup społecznych. Po wykonaniu zadania przedstawiają efekty swojej pracy, porównują z mapami innych grup i je uzupełniają. Wspólnie weryfikują powstałe mapy z widżetem z sekcji „Przeczytaj”.

3. Uczniowie zapoznają się z materiałem w sekcji „Audiobook”. Tworzą notatkę dotyczącą koncepcji różnych badaczy. Następnie wykonują polecenia i ćwiczenia dołączone do materiału.

4. Uczniowie w parach przygotowują argumenty do dyskusji na temat zagadnień poruszonych w materiale w sekcji „Audiobook”. Dyskutują, a następnie wybrane osoby przedstawiają wnioski.

5. Uczniowie dzielą się na 4-osobowe grupy i rozwiązują zadania na czas z sekcji „Sprawdź się”, od najłatwiejszych do najtrudniejszych. Grupa, która poprawnie rozwiąże zadania jako pierwsza, wygrywa i może zostać nagrodzona ocenami za aktywność.

6. Chętni/wybrani uczniowie na głos czytają przygotowane przez siebie na początku zajęć pytania. Wskazują osoby, które mają na nie odpowiedzieć. Wybrana osoba odpowiada, następnie czyta swoje pytania itd.

Faza podsumowująca:

1. Omówienie przebiegu zajęć, wskazanie mocnych i słabych strony pracy uczniów, udzielenie im informacji zwrotnej na temat ich pracy.

Praca domowa:

1. Napisz krótką notatkę, uwzględniając w niej najistotniejsze informacje dotyczące zagadnień poruszanych na zajęciach.

Materiały pomocnicze:

Mirosław Kofta, *Dlaczego potrzebujemy podmiotowości?* „Diametros”, nr 7, 2006, s. 160–165.

Encyklopedia socjologii, Warszawa 1998.

B. Szacka, *Wprowadzenie do socjologii*, Warszawa 2003.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

Uczniowie mogą przed lekcją zapoznać się z treścią audiobooka, aby aktywnie uczestniczyć w zajęciach i pogłębiać swoją wiedzę.